

IN LYSAKER, IETS ten westen van Oslo, ligt het graf van Fridtjof Nansen (1861-1930): samen met Amundsen en Scott behoort hij tot de beroemdste poolreizigers uit dit boek. Hij studeerde zoölogie, promoveerde op een onderzoek naar het zenuwstelsel van de slijmprik (een buitenaards aandoende vis die zijn slachtoffers verstikt in slijm) en kon zo goed skiën dat hij op z'n drieëntwintigste van Bergen naar Oslo langlauftte om mee te doen aan een wedstrijd schansspringen. Een tocht van hemelsbreed ruim 300 kilometer, over de bergen, zonder uitgestippeld parcours. Nansen was een 19de-eeuwse homo universalis: slim, sportief, creatief, vindingrijk en avontuurlijk. In 1888 stak hij, samen met vijf anderen, als eerste Groenland over, van oost naar west. Eerder dat jaar al had hij operazangeres Eva Sars ontmoet, dochter van een zoöloog en net zo goed in skiën als hij. Eind 1889 trouwden ze.

Kort na de geboorte van hun eerste kind, Liv, vertrok Nansen met het deels door hemzelf ontworpen schip Fram naar het noorden. Het doel van die eerste Fram-expeditie, die van 1893 tot 1896 zou duren, was op papier simpel: de bemanning zou het schip laten invriezen in het ijs en zich zo laten meedrijven naar het noorden. Nansen was op dat idee gekomen door de noodlottige avonturen van een ander schip, de Jeannette. Daarmee had een eerdere expeditie gepoogd de Noordpool te bereiken vanuit de Beringstraat,

tussen Alaska en Rusland, maar het schip was vergaan en een groot deel van de bemanning was omgekomen. Jaren later werd het wrakhout van de Jeannette gevonden voor de zuidwestkust van Groenland en op basis daarvan had Nansen geconcludeerd dat het zee-ijs meedreef op zeestromingen die mogelijk ook via de Noordpool zouden lopen.

Spoiler: zó ver noordelijk kwam hij niet. Maar hij kwam wel veilig terug bij Eva. In 1901 namen de Nansens intrek in de villa in Lysaker. Sinds 1958 is het de thuisbasis van het Fridtjof Nansen Instituut voor duurzaamheid en geopolitiek. In de bibliotheek zijn de plafondhoge kasten nog gevuld met de oorspronkelijke boeken; in het midden staat het bureau waaraan hij zijn expedities plande. De eetkamer is getooid met een muurschildering van een schildmaagde te paard in een berkenbos, gemaakt door de kunstenaar Erik Werenskiöld – een goede vriend van de Nansens die verderop in dit deel nog een bescheiden rol speelt. In het trappenhuis hangen prachtige schetsen die Nansen zelf maakte. Zo tekende hij onder andere een plattegrond van Spitsbergen die heel betrouwbaar is op één detail na: in de kantlijn staat naast een ijsbeer ook een pinguïn getekend.

In een van de torenkamers van de villa is Nansens kantoor bewaard gebleven, inclusief watermonsters die hij vanaf de Fram nam: hij liet flesjes tot verschillende dieptes zakken en vulde die met water. Later ontwierp hij zelfs een watermonsterfles die nog altijd gebruikt wordt door hydrologen, de Nansen-fles. Maar het meest opvallende voorwerp in de torenkamer is toch wel de bronzen pad op zijn bureau – een verwijzing naar de koosnaam ‘Evapadje’ die hij graag gebruikte. Het beeldje lijkt Nansens steun en toeverlaat te zijn geweest op de momenten dat hij van Eva gescheiden was: de rug van die pad glimt van het vele aaien.

En daarover gaat dit eerste deel: het verlangen naar de

pool én het verlangen naar huis. Of, in sommige gevallen: het vergeefse verlangen van de achterblijvers dat hun geliefde gauw weer zou thuiskomen.

Het ondernemen van een poolexpeditie was immers nooit zonder risico. Alle mannen die huis en haard verlieten wisten dat ze hoe dan ook een poos weg zouden blijven en misschien zelfs nooit meer zouden terugkeren. Toch was hun drang naar avontuur zó groot dat ze vertrokken en het gemis op de koop toe namen.

Nansens verlangen werd hem door zijn expeditiegenoten niet altijd in dank afgenomen. Zo schreef kapitein Otto Sverdrup van de Fram in zijn dagboek: 'Hij is volkomen ongeschikt voor poolreizen. Kan nooit een knoop doorhakken, blaast slechts hoog van de toren.' Nansen had te veel heimwee, was de conclusie. Te veel verlangen was niet goed voor een poolreiziger.

En inderdaad, wie nu in Oslo het Fram-museum bezoekt, ziet hoe zijn krappe kajuit was volgestouwd met foto's van Eva. Van daaruit schreef hij haar zijn smachtende brieven, waarin hij zich groot probeerde te houden ondanks al het gemis: 'Niets maakt uit zolang wij elkaar hebben in al onze herinneringen, in onze gedachten, in een oneindige liefde – wat maakt het uit dat de afstand onze lichamen van elkaar scheidt, dat komt weer in orde, en intussen vinden onze gedachten hun weg wel, daarin zijn wij voor eeuwig en altijd samen.'

Aleqasina, Robert & Josephine Peary

Eén poolreiziger, twee vrouwen – en misschien de Noordpool

OP HUN HUWELIJKSREIS in 1888 verraste Robert Peary zijn kersverse echtgenote door nóg een vrouw uit te nodigen. Zijn moeder.

Er was geen vrouw die haar kon overtreffen, vond de Amerikaanse poolreiziger. Zijn moeder kreeg ook toestemming om in te trekken bij het bruidspaar, een driemanschap dat twee maanden duurde – toen stelde de pasgetrouwde mevrouw Josephine Peary haar eerste ultimatum.

Voor haar werd dit een voorproefje van wat nog komen zou: de strijd om de aandacht van haar man, om zijn begeerte.

Als rivaal had ze niet alleen andere vrouwen, maar ook gebieden – grote ijzige eilanden, continenten van drijvend ijs. Robert Peary had er al in zijn jeugd over gedroomd, gefantaseerd en gelezen. Grote uitdagingen, het hoge Noorden en de Noordpool.

Hij werd uiteindelijk ingenieur bij de Amerikaanse marine en in 1885, na een opdracht in Nicaragua, ging hij naar een antiquariaat in Washington. Te midden van alle boektitels viel zijn oog op een klein pamflet: 'Conjectures on the Inland Ice of Greenland' (Vermoedens over het landijs op Groenland). Een verslag van Adolf Erik Nordenskiölds reis over de Groenlandse ijskap. Daar, op dat moment, herinnerde hij zich misschien zijn jeugddroom –

wellicht werd die droom zelfs op dat moment weer nieuw leven ingeblazen. Zijn droom over die ijzige arena, ‘(...) die noordelijke regio die in de toekomst mijn naam zal dragen’.

Een eerste poging

Halverwege de 18de eeuw waren al diverse expedities naar Groenland ondernomen om de geheimen van de ijskap te ontrafelen. Al die reizen vertrokken vanaf de Groenlandse westkust, want langs de oostkust dreven ijsschotsen die het vrijwel onmogelijk maakten om aan land te komen. Bovendien bevonden zich vanaf de jaren 1920 Deense nederzettingen in het westen: dat droeg bij aan makkelijkere logistiek en samenwerking met de Inuit-bevolking.

Maar de eerste expedities kampten vaak met een slechte uitrusting en te weinig ervaring. Ook de bekwaamheid van de leden liet te wensen over.

Van de zeven expedities vóór Peary boekte die onder leiding van de Finse geoloog Adolf Erik Nordenskiöld de beste resultaten. Hij was in de zomer van 1883 120 kilometer landinwaarts over het ijs getrokken. Twee Samische expeditieleiden, Pavva-Lasse Tuorda en Anders Rassa, waren zelfs nog verder oostwaarts geraakt. Na 57 uur kwamen ze terug en schatten in dat ze 230 kilometer ver waren gekomen, verder dan wie dan ook. Maar zelfs toen hadden ze het einde van de ijskap niet kunnen zien. De horizon was nog altijd maar een grauwe schil tussen de witte ijsvlakte en de hemel geweest. Sommigen dachten dat het ijs zich uitstrekte tot aan de Noordpool.

Peary had over alle pogingen gelezen, ze allemaal bestudeerd, en uitgedacht wat er moest gebeuren zodat hij wél zou slagen.

En zo zette hij in de zomer van 1886 voor het eerst voet

op het ijs. Naast hem stond de Deen Christian Maigaard, die door Peary was overgehaald toen ze elkaar ontmoetten in de kleine kolonie Ritenbenk in het noordelijke deel van Diskobugten (de Diskobaai). Ze trokken iets meer dan 100 kilometer landinwaarts over het ijs voordat ze moesten omkeren. ‘Mijn laatste tocht heeft me naamsbekendheid gegeven,’ schreef hij aan zijn moeder nadat hij was thuisgekomen in 1886, ‘mijn volgende zal me een plek in de wereld schenken (...) Moeder, onthoud: ik heb roem nodig.’

Robert Peary had zijn arena gevonden, en wist dat hij er hoe dan ook naar zou terugkeren. Noch zijn moeder noch zijn vrouw mocht zijn succes in de weg staan. Dat zou een Noor intussen wél doen. In augustus 1888 gingen Fridtjof Nansen en zijn mannen aan land aan de oostkust van Groenland. Nansen wilde proberen wat niemand anders had geprobeerd, namelijk om het ijs van oost naar west over te steken. En zo werd de ijskap overwonnen en ontdekt, door vier Noren en twee Samen, die in tegengestelde richting van alle anderen liepen. Nansen werd gehuldigd toen hij thuiskwam. Zijn naam werd met grote letters in de kranten en in de geschiedenis geschreven. Alles waarvoor Peary zo vurig had verlangd.

Een bevalling boven de poolcirkel

In 1891 ging Robert Peary toch weer op pad, met Noord-Groenland als doel. Dit keer kwam zijn vrouw Josephine mee. Robert Peary was een man die vond dat vrouwen niet alleen belangrijk waren voor de gezelligheid maar ook ‘(...) voor zowel de geestelijke als de lichamelijke gezondheid én voor het hooghouden van de mannelijke uitmuntendheid’. De echtgenote van zo’n man zijn vereiste noodgedwongen aanwezigheid. En zelfs al was Josephine

niet de gehele tocht mee, toch werd de expeditie een groot succes. Samen met de jonge Noor Eivind Astrup slaagde Robert Peary erin het noordelijke deel van het Groenlandse ijs over te steken. De tocht was meer dan drie keer zo lang als Nansens tocht in het zuiden. Ze hadden op het noordoostelijke puntje van dit omvangrijke eiland gestaan en gezien waar het ijs stopte, en waar de zee begon. Deze ontdekking zou hem op een dag misschien verder noordwaarts kunnen brengen, naar het allernoordelijkste punt dat maar te bereiken viel: de Noordpool.

Josephine Diebitsch Peary.

Om die reden vertrok er in 1893, in hetzelfde jaar dat Nansen naar het noorden reisde aan boord van de Fram in een poging de Noordpool te bereiken, wederom een schip vanuit Amerika. Peary ging op weg naar Groenland, voor de derde maal. Aan boord van de ss Falcon bevonden zich meer bemanningsleden dan de vorige keer. Daarnaast was de boot beladen met acht Mexicaanse ezels, twee sint-bernardshonden, een paar newfoundlanders en zes Groenlandse honden van de vorige trip. Allemaal zouden ze hun steentje bijdragen aan nieuwe noordelijke triomfen. En te

midden van de dieren, de uitrusting en de expeditieleden ging Josephine aan boord – samen met een Ierse verpleegster, Mrs. Susan J. Cross, de vroedvrouw van de expeditie. Josephine was hoogzwanger en zou haar eerste kind baren in het Arctische gebied.

Ze zeilden noordwaarts langs de westkust van Groenland, in bekend vaarwater tot Bowdoin Fjord, een klein stukje verwijderd van de plek waar Peary de vorige keer overwinterde.

De witte ijsbergen zagen er hetzelfde uit, de roodbruine bergen ook, maar al het andere was anders dan de lokale Inuit gewend waren. De Amerikanen bouwden een huis voor de overwintering, en bedekten het met teer. Eromheen stonden kisten en gereedschap. In het imposante fjord ontvouwde zich geleidelijk een heel nieuwe wereld. Vanaf hier zouden de leden van de expeditie vertrekken om de ijskap te verkennen, en om de mogelijkheden te onderzoeken om nóg noordelijker te geraken.

De allerkleinste onder hen kreeg de meeste aandacht. De Inuit hadden nog nooit eerder zoiets gezien: een klein mensje met zo'n witte huid en zulke blauwe ogen. 'Ahpoomikaninny' noemden ze haar. Sneeuwbaby. Ze was op 12 september 1893 ter wereld gekomen als Marie Ahnighito Peary. Voor de vader zat de baby uitsluitend in de weg. Pas na bijna drie weken nam hij de moeite haar eens op te tillen. Hij was vooral bezig met de reis noordwaarts – en met het fotograferen van de Inuit. Onder het mom van belangrijke etnografische documentatie fotografeerde hij ze van voren, van achteren, aangekleed, schaars gekleed, alleen en samen. Van alle Inuit die voor Peary's camera stonden was er één die eruit sprong. 'The belle of the tribe' noemt hij haar in zijn dagboek. Het mooiste meisje van de stam. Haar echte naam was Aleqasina, en ze was maar tien jaar ouder dan zijn pasgeboren dochter.